

УДК 341.231

DOI: 10.31732/2708-339X-2025-16-B12

МІЖНАРОДНІ ПРАВОВІ ОСНОВИ РЕПАТРІАЦІЇ

Ткач Д.І.,

доктор політичних наук,
професор кафедри міжнародних відносин та журналістики
Університет економіки та права «КРОК»
м. Київ, вул. Табірна, 30-32, Україна, 03113
e-mail: dmitriyt@krok.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6947-2036>

INTERNATIONAL LEGAL FOUNDATIONS OF REPATRIATION

Tkach D.I.,

Doctor of Political Science,
Professor of the Department of International Relations and Journalism
«KROK» University
Kyiv, Tabirna St., 30-32, Ukraine, 03113
e-mail: dmitriyt@krok.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6947-2036>

Анотація. У статті здійснено комплексний аналіз міжнародно-правових засад процесу репатріації. Досліджено еволюцію міжнародного правового регулювання репатріації від перших міжнародних угод до сучасних багатосторонніх конвенцій та договорів. Особливу увагу приділено аналізу ключових міжнародних документів, що формують правову базу процесів репатріації в сучасному світі.

Розглянуто фундаментальні принципи міжнародного права щодо репатріації, зокрема принцип добровільності повернення, недискримінації, збереження єдності сім'ї, а також право на повернення до країни походження. Проаналізовано механізми імплементації цих принципів у національне законодавство різних держав та практику їх застосування.

У роботі детально висвітлено роль міжнародних організацій у процесах репатріації, зокрема діяльність Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН), Міжнародної організації з міграції (МОМ) та інших спеціалізованих установ. Досліджено їхні мандати, функції та практичний внесок у забезпечення правових гарантій репатріантам.

Окремий розділ статті присвячено аналізу правових механізмів захисту прав репатріантів на міжнародному рівні. Досліджено систему міжнародних судових та квазісудових органів, що розглядають справи, пов'язані з порушенням прав репатріантів, проаналізовано їхню практику та ключові рішення.

У статті також розглянуто проблемні аспекти міжнародно-правового регулювання репатріації в умовах збройних конфліктів та надзвичайних ситуацій. Проаналізовано особливості застосування норм міжнародного гуманітарного права щодо репатріації військовополонених та цивільного населення.

Особливу увагу приділено аналізу міжнародно-правових механізмів захисту соціально-економічних прав репатріантів, включаючи право на працю, соціальне забезпечення, освіту та медичну допомогу. Розглянуто міжнародні стандарти щодо визнання кваліфікацій та дипломів репатріантів.

У висновках підкреслюється необхідність подальшого розвитку міжнародно-правових механізмів захисту прав репатріантів, посилення міжнародного співробітництва у цій сфері та вдосконалення процедур моніторингу дотримання міжнародних зобов'язань державами.

Ключові слова: міжнародне право, репатріація, права людини, міжнародні організації, правовий захист, міжнародні конвенції, біженці, переміщені особи.

Формул: 0, **рис.:** 0, **табл.:** 0, **бібл.:** 14.

Abstract. The article provides a comprehensive analysis of the international legal framework governing the process of repatriation. It examines the evolution of international legal regulation of repatriation, from the earliest international agreements to modern multilateral conventions and treaties. Special attention is given to the analysis of key international documents that form the legal basis for repatriation processes in the contemporary world.

Fundamental principles of international law regarding repatriation are considered, including the principle of voluntary return, non-discrimination, family unity, and the right to return to the country of origin. The mechanisms for implementing these principles in national legislation across different countries and their practical application are

analyzed.

The study highlights in detail the role of international organizations in repatriation processes, particularly the activities of the United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), the International Organization for Migration (IOM), and other specialized agencies. Their mandates, functions, and practical contributions to ensuring legal guarantees for repatriates are examined.

A separate section of the article is dedicated to analyzing the legal mechanisms for protecting the rights of repatriates at the international level. The system of international judicial and quasi-judicial bodies that handle cases related to violations of repatriates' rights is explored, along with an analysis of their case law and key decisions.

The article also addresses problematic aspects of international legal regulation of repatriation in the context of armed conflicts and emergencies. The application of international humanitarian law norms to the repatriation of prisoners of war and civilian populations is examined.

Particular attention is paid to the analysis of international legal mechanisms for protecting the socio-economic rights of repatriates, including the right to work, social security, education, and medical care. International standards for the recognition of repatriates' qualifications and diplomas are also reviewed.

The conclusions emphasize the necessity for further development of international legal mechanisms for protecting repatriates' rights, strengthening international cooperation in this field, and improving monitoring procedures to ensure compliance with international obligations by states.

Keywords: international law, repatriation, human rights, international organizations, legal protection, international conventions, refugees, displaced persons.

Formulas: 0, fig.: 0, tabl.: 0, bibl.: 14.

Постановка проблеми. У статті розглядається проблема репатріації, яка є важливою складовою міжнародного права. Основна проблема полягає в забезпеченні правового захисту осіб, які повертаються до своїх країн після перебування за кордоном, а також у створенні ефективних механізмів для їх повернення. Важливим аспектом є дотримання принципу добровільної репатріації, що передбачає, що повернення має відбуватися на основі вільно висловленого волевиявлення осіб. Також наголошується на необхідності міжнародного співробітництва для вирішення питань, пов'язаних з репатріацією, включаючи укладення двота багатосторонніх угод між державами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показує, що в Україні вчені-юристи активно працюють над створенням правових механізмів для забезпечення репатріації біженців і осіб, які потребують захисту. Підкреслюється важливість добровільної репатріації та необхідність створення безпечних умов для повернення біженців.

О. Малиновська у статті «Політико-правові норми та чинники повернення вимушених мігрантів» розглядає міжнародні норми, що регулюють процеси репатріації. Вона підкреслює важливість добровільної репатріації та необхідність створення безпечних умов для повернення біженців. Стаття також акцентує на ролі міжнародної спільноти у підтримці країн походження в забезпеченні реінтеграції повернених [1].

Українські вчені М. Бурак, Д. Болі-

стовська у публікації «Міжнародні механізми щодо повернення депортованих та примусово переміщених українських дітей» аналізують наслідки російської агресії для українських дітей, які стали жертвами депортації. Вони описують правові механізми, що можуть бути використані для повернення цих дітей, а також міжнародні зобов'язання щодо їх захисту [2].

Вітчизняний науковець О. Бояринцев у статті «Репарації без договору про капітуляцію: як Україна зможе отримати компенсацію за завдану шкоду» досліджує можливість отримання компенсацій від російської федерації за завдану шкоду внаслідок війни. Він акцентує увагу на міжнародних механізмах відшкодування збитків і можливостях для України в контексті репарацій [3].

У статті «Система принципів міжнародного гуманітарного права, що застосовується під час збройних конфліктів» автор В. Ярмачі розглядає основні принципи міжнародного гуманітарного права (МГП) і їх застосування в умовах збройних конфліктів. Також аналізуються різні групи принципів, включаючи основні, загальні та специфічні принципи, які повинні дотримуватися воюючі сторони [4].

У статті «Співробітництво органів державної влади України і Управління Верховного комісара ООН у справах біженців: правові засади та напрями вдосконалення» автор І. М. Алмаші аналізує правові основи співпраці між українськими державними органами та УВКБ ООН у контексті забез-

печення прав біженців, особливо в умовах збройної агресії росії. Науковець підкреслює важливість діяльності УВКБ ООН для захисту біженців та внутрішньо переміщених осіб в Україні, акцентуючи на необхідності створення ефективних механізмів для їхньої репатріації та інтеграції [5].

Не вирішені раніше проблеми загальної частини у цій сфері включають відсутність єдиного визначення репатріації, неузгодженість правових механізмів між країнами, нечітке розмежування статусів осіб, проблеми добровільності повернення, брак єдиних міжнародних стандартів та недосконале міжнародне співробітництво.

Метою статті є дослідження міжнародних правових механізмів та принципів, що регулюють процес репатріації, а також виявлення проблемних аспектів у цій сфері.

Виклад основного матеріалу. Репатріація – це процес повернення осіб на батьківщину з поновленням їхніх громадянських прав. Цей процес регулюється як міжнародними, так і національними правовими нормами. Що стосується перших, то тут міжнародна спільнота реалізувала принципові підходи до репатріації біженців, які кодифіковані в низці правових актів.

10 грудня 1948 року на сесії ГА ООН була прийнята Загальна декларація прав людини, яка є фундаментальним міжнародним документом, що закріплює основні права і свободи людини. Стаття 13 цього документа має особливе значення для питань репатріації та свободи пересування. У першій частині цієї статті закріплюється право кожної людини на свободу пересування і проживання в межах кордонів кожної держави. Це положення гарантує можливість вільно переміщуватися територією держави та самостійно обирати місце свого проживання, забороняючи будь-які необґрунтовані обмеження внутрішнього переміщення.

Друга частина статті 13 встановлює право кожної людини покидати будь-яку країну, включаючи свою власну, і повертатися у свою країну. Це право є особливо важливим, оскільки воно захищає від примусового вигнання та забезпечує можливість повернення до країни свого громадянства. Держави зобов'язані приймати

своїх громадян та не можуть перешкоджати їхньому поверненню. Практичне значення цієї статті полягає у створенні правових гарантій для захисту від примусового вигнання, забезпеченні можливості возз'єднання сімей та гарантуванні права на репатріацію. Вона також слугує основою для розробки національного законодавства щодо свободи пересування та повернення громадян.

Стаття 13 тісно пов'язана з іншими фундаментальними правами людини, такими як право на громадянство, право на сімейне життя, право шукати притулку від переслідувань та право на свободу й особисту недоторканність. Це створює комплексну систему захисту прав людини у сфері переміщення та повернення.

Обмеження права на повернення можуть бути встановлені лише у виняткових випадках, коли це необхідно для захисту національної безпеки, громадського порядку, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших осіб. Такі обмеження мають бути обґрунтованими та пропорційними.

В умовах українсько-російської війни положення статті 13 набувають особливої актуальності в контексті захисту прав біженців та переміщених осіб, регулювання міграційних процесів та забезпечення права на повернення після вимушеного переміщення. Вона також відіграє важливу роль у протидії незаконному вигнанню та депортації.

Стаття 13 Загальної декларації прав людини стала наріжним каменем для розвитку міжнародного та національного законодавства у сфері свободи пересування та права на повернення. Її положення продовжують впливати на формування правових механізмів захисту прав людини та залишаються актуальними для вирішення сучасних проблем, пов'язаних із переміщенням населення та репатріацією [6].

12 серпня 1949 року на Дипломатичній конференції в Женеві було прийнято Женевські конвенції про захист жертв війни, які складаються з чотирьох основних міжнародних договорів, що регулюють гуманітарний захист населення під час збройних конфліктів. Основні з них такі:

- Конвенція про поліпшення долі по-

ранених і хворих у регулярних арміях. Забезпечує захист поранених і хворих військовослужбовців, забороняє будь-яку дискримінацію за статтю, расою чи релігією і зобов'язує сторони конфлікту надавати медичну допомогу.

- Конвенція про поліпшення долі поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії. Схожа на першу, але охоплює також військовослужбовців на морі.

- Конвенція про поводження з військовополоненими. Визначає права військовополонених, забороняє жорстоке поводження та забезпечує їхнє гуманне ставлення.

- Конвенція про захист цивільного населення під час війни. Охоплює права цивільних осіб у збройному конфлікті, забороняє напади на цивільних осіб і цивільні об'єкти.

Ці конвенції є основою міжнародного гуманітарного права і підкреслюють обов'язок держав дотримуватися норм захисту жертв війни. Вони також встановлюють принципи, що забороняють насильство проти цивільного населення та вимагають від держав дотримання міжнародних стандартів у веденні війни. Сьогодні всі держави світу є учасниками Женевських конвенцій про захист жертв війни 1949 року [7].

12 грудня 1950 року на Генеральній Асамблеї ООН був прийнятий Статут Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН), яке було засноване з метою забезпечення міжнародного захисту біженців та надання їм допомоги. Цей документ визначає основні функції та завдання цього агентства, встановлює повноваження організації щодо пошуку довготривалих рішень, закріплює неполітичний і гуманітарний характер діяльності та регулює співпрацю з державами.

Управління Верховного комісара ООН у справах біженців забезпечує захист прав людини та перешкоджає насильницькій репатріації мігрантів до країн, з яких вони втікали. Ця інституція надає мігрантам підтримку гуманітарного характеру, у тому числі забезпечує місце для проживання, медичну допомогу та освітні можливості. Крім того, УВКБ ООН сприяє адаптації біженців у країнах їхнього тимчасового пе-

ребування та допомагає їм у безпечному поверненні до країни походження з власної ініціативи [8].

Ця Організація діє в Україні з 1994 року, коли вона сприяла поверненню кримських татар на батьківщину, а у 1996 році підписала Угоду з КМ країни.

Цим документом закріплені правові основи діяльності УВКБ ООН в Україні. Вона передбачає надання гуманітарної допомоги біженцям, внутрішньо переміщеним особам (ВПО) та іншим вразливим категоріям населення; забезпечення доступу до міжнародного захисту для осіб, які потребують притулку; сприяння дотриманню прав людини та основних свобод для тих, хто постраждав від конфліктів або переслідувань; підтримку уряду України у реалізації міжнародних стандартів захисту біженців та осіб без громадянства.

Угода також регулює взаємодію між УВКБ ООН та українськими державними органами у вирішенні питань гуманітарного характеру [9].

У рамках свого Статуту представництво УВКБ ООН в Україні забезпечує правову та соціальну підтримку для вимушених переселенців та колишніх мігрантів, які повернулися з-за кордону. Його діяльність спрямована на надання доступу до прав, базових послуг та пошук довгострокових рішень для цих категорій.

У 2014 році агентство розширило свою діяльність на Донбасі, щоб забезпечити надання гуманітарної допомоги та підтримки населенню, що зазнало наслідків російської агресії. Після лютого 2022 року його робота була суттєво посилена, і тепер організація функціонує в багатьох регіонах країни.

У результаті повномасштабної війни росії проти України близько третини громадян країни змушені були покинути свої оселі, з них приблизно 3,7 мільйона залишаються внутрішньо переміщеними, а ще 6 мільйонів знайшли притулок за кордоном. Це найбільша міграційна криза на планеті та стрімко розвиваючий випадок переселення населення з розмахом, подібним до подій середини ХХ століття.

Необхідність забезпечення допомоги в умовах кризи в Україні зростає на тлі про-

довження воєнних дій, і наразі 14,6 мільйона осіб потребують підтримки. Серед найбільш вразливих категорій – внутрішньо переміщені особи, літні люди та особи з інвалідністю, які зазнали тяжких наслідків війни.

Представництво Організації взаємодіє з владою України у реалізації Національного плану відновлення, а також із органами місцевого самоврядування та міжнародними організаціями, такими як Міжнародна організація з міграції, Програма розвитку ООН, Управління з координації гуманітарних справ ООН. Її зусилля спрямовані на розробку ініціатив, орієнтованих на людей і громади. Завдяки цим заходам переміщені особи зможуть отримати доступ до послуг з відновлення житла, підтримки, програм допомоги, засобів для існування, базових сервісів й іншої необхідної допомоги в регіонах, куди вони планують повернутися.

Український вчений-правознавець Алмаші І. М. у своїй статті «Співробітництво органів державної влади України і Управління Верховного комісара ООН у справах біженців: правові засади та напрями вдосконалення» пропонує наступне: «Також потребує свого нагального вирішення питання повернення в Україну примусово депортованих дітей – громадян України і дітей, котрі проживали на території України, та передача останніх їхнім батькам чи законним представникам. З цією метою 24 лютого 2023 року Верховна Рада України Постановою № 2947-ІХ схвалила звернення до міжнародних інституцій, зокрема до Верховного комісара ООН у справах біженців, із вимогою невідкладно вжити рішучих заходів. Як вбачається зі Статуту Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, останній сприяє добровільній репатріації біженців. Варто прийняти окремий міжнародно-правовий акт, у якому чітко деталізувати процедуру репатріації біженців, які були примусово депортовані. А також чітко визначити повноваження Верховного комісара ООН щодо репатріації дітей та інших непрацездатних громадян, які в силу свого віку або фізичного розвитку не здатні однозначно висловити свої бажання щодо репатріації в Україну і потребують відповідної підтримки міжнародних інсти-

туцій у прийнятті такого рішення».

На наш погляд, ці пропозиції є слушними та вартими уваги Верховної Ради та Міністерства закордонних справ України.

Женевська конвенція про статус біженців 1951 року є основним міжнародним документом, що регулює правовий статус біженців і встановлює механізми їх захисту на глобальному рівні. Відповідно до Конвенції, біженцем є особа, яка через обґрунтовані побоювання стати жертвою переслідувань за ознаками раси, релігії, національності, належності до певної соціальної групи або політичних переконань перебуває за межами країни свого громадянства і не може або не бажає скористатися захистом цієї країни через такі побоювання.

Конвенція гарантує біженцям низку фундаментальних прав. Серед них право на працевлаштування, освіту, соціальне забезпечення, свободу пересування та отримання проїзних документів. Особливо значущим є принцип невислання (*non-refoulement*), що забороняє примусове повернення біженців до країни, де їм загрожує небезпека.

Цей принцип став наріжним каменем міжнародного захисту біженців. Водночас Конвенція встановлює певні обов'язки для біженців, зокрема дотримання законів країни притулку та виконання заходів щодо підтримання громадського порядку. Це створює баланс між правами біженців та інтересами приймаючих держав. Практичне впровадження Конвенції демонструють кілька масштабних криз. Сирійська криза спричинила переміщення мільйонів людей до сусідніх країн та Європи, де вони отримали захист відповідно до положень Конвенції. Афганська криза призвела до масового притоку біженців до Пакистану та Ірану, де їм було надано довготривалий притулок. Українська криза з 2022 року показала ефективність застосування механізмів тимчасового захисту в європейських країнах. Криза народу рохінджа в М'янмі спричинила їх масове переміщення до Бангладеш, де міжнародна спільнота визнала їхній статус біженців.

Сучасні реалії створюють нові виклики для застосування Конвенції. Масовий характер переміщень вимагає адаптації наявних механізмів захисту та значно на-

вантажусе системи притулку приймаючих держав. З'являються нові причини переміщення, такі як кліматичні зміни та економічні кризи, які не враховувалися під час прийняття Конвенції. Також постають серйозні виклики щодо довгострокової інтеграції біженців у приймаючі суспільства.

Незважаючи на ці виклики, Женевська конвенція залишається основним міжнародним документом у сфері захисту прав біженців. Її принципи та механізми продовжують відігравати важливу роль у забезпеченні захисту людей, змушених покинути свої домівки через переслідування. Водночас міжнародна спільнота працює над створенням додаткових інструментів і механізмів, які відповідали б сучасним реаліям та викликам у сфері захисту біженців.

19 вересня 2016 року на Саміті з питань біженців і мігрантів під час Генеральної Асамблеї ООН була прийнята Нью-Йоркська декларація про біженців і мігрантів. Ця декларація є важливим міжнародним документом, який визначає зобов'язання держав у сфері захисту прав біженців і мігрантів. Основний її зміст включає наступні положення. Декларація підкреслює, що всі країни мають спільну відповідальність за вирішення проблем, пов'язаних із великими переміщеннями біженців і мігрантів. Вона закликає до міжнародної співпраці для гарантування безпеки й гідності всіх осіб, змушених залишати свої домівки. Декларація акцентує увагу на захисті прав людини біженців і мігрантів, включаючи доступ до основних послуг, таких як освіта та охорона здоров'я. Вона закликає до надання гуманітарної допомоги та підтримки країнам, які приймають біженців, щоб полегшити їхній тягар. Документ містить два додатки: один присвячений великим переміщенням біженців, а інший – мігрантів. Вони містять конкретні зобов'язання щодо поліпшення управління цими процесами. Документ визначає стратегічні цілі для вдосконалення управління міжнародною міграцією та створення безпечних і впорядкованих шляхів для мігрантів.

Ця декларація стала основою для Глобального договору про біженців, ухваленого у 2018 році, а також для Глобального договору про безпечну, впорядковану та за-

конну міграцію, прийнятого в грудні того ж року. У ході цього процесу було визначено, що, хоча біженці та мігранти стикаються з подібними проблемами та вразливістю і користуються тими самими універсальними правами людини та фундаментальними свободами, які повинні поважатись, захищатися та виконуватися завжди, лише біженці мають право на конкретний міжнародний правовий захист, передбачений міжнародним правом для біженців. Таким чином, було вирішено визначити конкретну ситуацію біженців в окремому Глобальному договорі [12].

У червні 2023 року Рада Європейського Союзу ухвалила рішення про продовження механізму тимчасового захисту для українських біженців до 4 березня 2026 року. Це рішення стало важливим кроком у підтримці понад 4 мільйонів українців, які втекли від російської агресії. Механізм тимчасового захисту було запущено 4 березня 2022 року і спочатку мав діяти до березня 2025 року. Тимчасовий захист надає українським біженцям право на проживання, доступ до ринку праці, житло, медичну та соціальну допомогу, а також освіту для дітей.

Це дозволяє державам-членам ЄС впорядковано та ефективно управляти прибуттям людей, які не можуть повернутися до своїх країн через небезпечні обставини. Державний секретар Бельгії з питань притулку та міграції Ніколь де Мур підкреслила, що українці, які втекли від війни, можуть розраховувати на солідарність Європи в ці складні часи. Наразі близько третини з тих, хто отримав тимчасовий захист, становлять діти. Цей механізм є надзвичайним заходом, активованим у відповідь на масовий наплив біженців через збройний конфлікт в Україні. Він встановлює мінімальні стандарти захисту, але фактичний рівень допомоги може варіюватися в різних країнах ЄС. Таким чином, продовження терміну дії механізму тимчасового захисту свідчить про постійну підтримку українських біженців та адаптацію політики ЄС у відповідь на триваючий конфлікт в Україні [13].

Останніми роками Рада Європи ухвалила кілька важливих документів і резолюцій, що стосуються біженців, зокрема

у контексті війни в Україні. У травні 2024 року Парламентська асамблея Ради Європи (ПАРЄ) прийняла резолюцію, в якій закликала держави-члени надати українським біженцям право на постійне проживання після трирічного періоду тимчасового захисту. Резолюція також містить рекомендації щодо надання гуманітарної допомоги внутрішньо переміщеним особам в Україні, з акцентом на потреби дітей та їхніх сімей. Рада Європи продовжує реалізовувати проекти, спрямовані на захист прав внутрішньо переміщених осіб в Україні. У межах Плану дій Ради Європи для України на 2018-2021 роки та наступних заходів організація працює над вдосконаленням системи захисту прав вимушених переселенців. Рада Європи неодноразово підтверджувала свою підтримку Україні та закликала до міжнародної солідарності у вирішенні проблем, пов'язаних із біженцями та внутрішньо переміщеними особами. Це включає зусилля щодо покращення умов життя біженців і забезпечення їхніх прав у країнах перебування. Ці документи та ініціативи свідчать про активну позицію Ради Європи у питаннях захисту прав біженців і підтримки країн, які їх приймають, особливо в умовах триваючого конфлікту в Україні.

На нашу думку, для забезпечення міжнародних правових основ репатріації біженців і переміщених осіб міжнародним організаціям, таким як ООН та її підрозділи, а також регіональним організаціям, слід здійснити такі заходи:

- Необхідно створити та впровадити детальні правові документи, які регулюють процес репатріації, включаючи механізми захисту прав біженців під час повернення. Це може включати оновлення існуючих міжнародних угод та рекомендацій.

- Міжнародні організації повинні забезпечити фінансування та ресурси для надання гуманітарної допомоги біженцям під час їхнього повернення на батьківщину. Це включає забезпечення житлом, медичними послугами та соціальною підтримкою.

- Важливо укласти угоди між країнами походження та країнами, що приймають біженців, для створення умов для безпечної і гідної репатріації. Також необхідно активізувати співпрацю між державами для обміну інформацією про умови в країнах походження.

Міжнародні організації повинні розробити програми для підтримки реінтеграції поверненців у суспільство, зокрема через навчання, професійну підготовку та доступ до ринку праці. Необхідно створити механізми моніторингу процесу репатріації, щоб оцінити умови життя поверненців і виявити можливі порушення їхніх прав. Це дозволить вчасно реагувати на проблеми та коригувати політику. Міжнародні організації повинні активно працювати над забезпеченням безпеки в країнах походження біженців, щоб гарантувати їхнє право на повернення в умовах безпеки і гідності. Важливо надати біженцям інформацію про їхні права та можливості після повернення, щоб вони могли приймати обґрунтовані рішення щодо свого майбутнього.

Виконання цих рекомендацій дозволить зміцнити міжнародні правові основи репатріації і забезпечити гідний захист прав біженців у процесі їх повернення на батьківщину.

Висновки. Репатріація біженців повинна базуватися на міжнародних правових нормах, які забезпечують захист їхніх прав. Основним принципом є добровільність повернення, що гарантує, що особи не підлягають примусу. Важливо забезпечити безпеку та гідність повернених осіб, а також надати їм необхідну гуманітарну допомогу під час процесу репатріації. Ефективна співпраця між країнами походження та країнами, які приймають біженців, є ключовою для успішного повернення. Моніторинг умов життя поверненців після репатріації допоможе забезпечити їхню інтеграцію в суспільство. Підвищення обізнаності про права біженців і механізми їхнього повернення також є важливим аспектом у цьому процесі.

Література:

1. Малиновська О.І. Політико-правові норми та чинники повернення вимушених мігрантів. URL: <https://nam.kyiv.ua/files/publications/j4-2-5-29.pdf> (дата звернення: 27.01.2025)

2. Бурак М.В., Болістовська Д.Д. Міжнародні механізми щодо повернення депортованих та примусово переміщених українських дітей. URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/479/12818/26785-1?inline=1> (дата звернення: 27.01.2025).
3. Бояринцев О.А. Репарації без договору про капітуляцію: як Україна зможе отримати компенсацію за шкоду, завдану війною. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/repairaciyi-bez-dogovoru-pro-kapitulyaciyu-yak-ukrayina-zmozhe-otrimati-kompensaciyu-za-shkodu-zavdan.html> (дата звернення: 27.01.2025)
4. Ярмак В.Х. Система принципів міжнародного гуманітарного права, що застосовується під час збройних конфліктів. URL: http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2018/4/part_1/26.pdf (дата звернення: 27.01.2025)
5. Алмаші І. М. Співробітництво органів державної влади України і Управління Верховного комісара ООН у справах біженців: правові засади та напрями вдосконалення. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/281590> (дата звернення: 27.01.2025)
6. Загальна декларація прав людини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 27.01.2025)
7. Женевські конвенції про захист жертв війни 1949 року. URL: <https://www.ombudsman.gov.ua/uk/zhenevski-konvenciyi-pro-zahist-zhertv-vijni-1949-roku> (дата звернення: 27.01.2025)
8. Статут Управління Верховного комісара ООН у справах біженців. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU50004R> (дата звернення: 27.01.2025)
9. Угода між Урядом України та Управлінням Верховного Комісара ООН у справах біженців. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_078#Text (дата звернення: 27.01.2025)
10. Представництво УВКБ ООН в Україні. URL: <https://www.unhcr.org/ua/overview> (дата звернення: 27.01.2025)
11. Конвенція про статус біженців. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU51K02U> (дата звернення: 27.01.2025)
12. The Practical Guide to Humanitarian Law. Doctors without Borders. URL: <https://guide-humanitarian-law.org/content/article/3/refugees/> (дата звернення: 21.01.2024) (Accessed 27.01.2025).
13. Рада ЄС продовжила тимчасовий захист для українців до березня 2026 року. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2024/06/25/7188846/> (дата звернення: 27.01.2025)
14. ПАРЕ просить європейські держави продовжити тимчасовий захист українським біженцям. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3869639-pare-prosit-evropejski-derzavi-prodovziti-timcasovij-zahist-ukrainskim-bizencam.html> (дата звернення: 27.01.2025)

References:

1. Malynovs'ka, O. I. (n.d.). Polityko-pravovi normy ta chynnyky povnennia vymushenykh mihrantiv [Political and legal norms and factors of forced migrants' return]. Retrieved from <https://nam.kyiv.ua/files/publications/j4-2-5-29.pdf> (Accessed January 27.2025).
2. Burak, M. V., & Bolistovs'ka, D. D. (n.d.). Mizhnarodni mekhanizmy shchodo povnennia deportovanykh ta prymusovo peremishchenykh ukrains'kykh ditei [International mechanisms for the return of deported and forcibly displaced Ukrainian children]. Retrieved from <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/479/12818/26785-1?inline=1> (Accessed January 27.2025).
3. Boiaryntsev, O. A. (n.d.). Reparatsii bez dohovoru pro kapitulyatsiiu: yak Ukraina zmozhe otrymaty kompensatsiiu za shkodu, zavadnu viinioi [Reparations without a surrender agreement: How Ukraine can receive compensation for war damages]. Retrieved from <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/repairaciyi-bez-dogovoru-pro-kapitulyaciyu-yak-ukrayina-zmozhe-otrimati-kompensaciyu-za-shkodu-zavdan.html> (Accessed January 27.2025).
4. Yarmak, V. Kh. (n.d.). Systema pryntsyviv mizhnarodnoho humanitarnoho prava, shcho zastosovuietsia pid chas zbroinykh konfliktiv [The system of principles of international humanitarian law applicable during armed conflicts]. Retrieved from http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2018/4/part_1/26.pdf (Accessed January 27.2025).
5. Almashi, I. M. (n.d.). Spivrobotnytstvo orhaniv derzhavnoi vlady Ukrainy i Upravlinnia Verkhovnoho komisara OON u spravakh bizhentsiv: pravovi zasady ta napriamy vdoskonalennia [Cooperation between Ukrainian state authorities and the UNHCR: Legal principles and directions for improvement]. Retrieved from URL https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (Accessed January 27.2025).
6. Zahal'na deklaratsiia prav liudyny [Universal Declaration of Human Rights]. (n.d.). Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (Accessed January 27.2025).
7. Zhenevs'ki konvencii pro zakhyst zhertv viiny 1949 roku [Geneva Conventions on the Protection of War Victims of 1949]. (n.d.). Retrieved from <https://www.ombudsman.gov.ua/uk/zhenevski-konvenciyi-pro-zahist-zhertv-vijni-1949-roku> (Accessed January 27.2025).
8. Statut Upravlinnia Verkhovnoho komisara OON u spravakh bizhentsiv [Statute of the Office of the United Nations High Commissioner for Refugees]. (n.d.). Retrieved from <https://ips.ligazakon.net/document/MU50004R> (Accessed January 27.2025).
9. Uhoda mizh Uriadom Ukrainy ta Upravlinniam Verkhovnoho Komisara OON u spravakh bizhentsiv [Agreement between the Government of Ukraine and the UNHCR]. (n.d.). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/>

laws/show/995_078#Text (Accessed January 27, 2025).

10. Predstavnytstvo UVKB OON v Ukraini [UNHCR Representation in Ukraine]. (n.d.). Retrieved from <https://www.unhcr.org/ua/overview> (Accessed January 27, 2025).

11. United Nations. (n.d.). Convention Relating to the Status of Refugees. Retrieved January 27, 2025, from <https://ips.ligazakon.net/document/MU51K02U>

12. Doctors Without Borders. (n.d.). The Practical Guide to Humanitarian Law. Retrieved January 27, 2025, from <https://guide-humanitarian-law.org/content/article/3/refugees/>

13. Європейська правда. (2024, June 25). Рада ЄС продовжила тимчасовий захист для українців до березня 2026 року. Retrieved January 27, 2025, from <https://www.eurointegration.com.ua/news/2024/06/25/7188846/>

14. Укрінформ. (2024, June 25). ПАРЄ просить європейські держави продовжити тимчасовий захист українським біженцям. Retrieved January 27, 2025, from <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3869639-pare-prosit-evropejski-derzavi-prodovziti-timcasovij-zahist-ukrainskim-bizencam.html>

Стаття надійшла до друку 01 лютого 2025 року